

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA
MIGRACIJOS POLITIKOS IR LIETUVIŲ DIASPOROS ISTORIJA

Sonata Keibienė

LIŪTO MOCKŪNO INTELEKTUALINĖS VEIKLOS GENEZĖ

Referatas

Vadovas: prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2010

TURINYS:

1. ĮVADAS
2. APLINKYBĖS FORMAVUSIOS L. MOCKŪNO PASAULĖŽIŪRĄ
3. L. MOCKŪNO KELIAS Į LIETUVYBĘ.
4. L. MOCKŪNO VEIKLA SUSIJUSI SU LITERATŪROS KRITIKA BEI ŽURNALISTIKA.
5. L. MOCKŪNO KULTŪRINIAI RYŠIAI SU OKUPUOTA LIETUVA.
6. NUO LITERATŪROS LINK ISTORIJOS. L. MOCKŪNO MOKSLINĖ STUDIJA „PAVARGĘS HEROJUS. JONAS DEGSNYS TRIJŲ ŽVALGYBŲ TARNYBOJE“.
7. IŠVADOS.

Ivadas

Nors L. Mockūno (1934 – 2007) įnašas į lietuvių išeivijos bei Lietuvos visuomeninį gyvenimą, mokslinį palikimą didžiulis, šio erudito intelektualinis indėlis yra tyrinėtas labai mažai. O apie L. Mockūno įdomesnius biografijos momentus, jo atvirą būdą, lėmusį nuolatinės jo pastangas ieškoti sąlyčio taškų su okupuota Lietuva, ko gero, taip pat rimčiau nesusimąstyta. Darbo temos aktualumas paskatino giliau pažvelgti į L. Mockūno kūrybinius ieškojimus, plačiau patyrinėti jo nuolatinis, nesibaigiančius dialogus su to meto opiausiomis problemomis.

Šio darbo tikslas - analizuojant L. Mockūno intelektualinį palikimą ir sekant jo gyvenimo pėdsakais, atskleisti aplinkybes, įtakojusias jo kūrybinę laisvę ir kupiną egzistencinių ieškojimų pasaulį.

Darbe siekiama atspindėti L. Mockūno plačią domėjimosi, tyrinėjimų skalę, susijusią su egzistencialistine filosofija, aptariami jo mėginimai atskleisti egzistencialistų Camu, Sartreo idėjas. Apžvelgiama amerikietiška aplinka, įtakojusi maištingą, kupiną jaunatviško šėlsmo L. Mockūno asmenybės vystymąsi. L. Mockūnas gerai pažinojo Vakarų literatūrą ir žinomus klasikų veikalus, buvo paskelbęs daugybę literatūros kritikos straipsnių, išleidęs išeivijos kritikų antologiją, todėl darbe gilinamasi į L. Mockūno nuveiktus darbus šioje plačioje jo veiklos srityje. Aptariama ir žurnalistinė L. Mockūno karjera, ilgamečio darbo „Akiračiuose“ svarba. Darbe analizuojami jo kultūriniai ryšiai su okupuota Lietuva, jos intelektualine visuomenės dalimi, atskleidžiamos pastangos „praskleisti geležinę uždangą“, propaguoti kultūros mainų politiką. Darbe akcentuojamas jo, knygnešio, indėlis stiprinant ryšius su gimtuoju kraštu. L. Mockūnas puikiai išmanė istoriją, nepasidavė jos konservatyviam traktavimui. Šiame darbe taip pat siekiama parodyti jo požiūrį į pokario tautinę padėtį, partizaninį judėjimą, įsigilinti į L. Mockūno bandymą atskleisti egzistencinę žmogaus dramą, moralinį nuopolį.

Gilinantį į analizuojamos temos laikmetį, buvo remtasi Daivos Dapkutės knyga „Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė“. Buvo naudotasi ir publicistinių straipsnių knyga „Nepriklausomųjų kelias. Vytautas Kavolis“. Svarbi vieta skiriama ir paties L. Mockūno kūrybiniam palikimui: tai kritikos antologija „Egzodo literatūros atšvaitai“, „Lietuvių egzodo literatūra 1945 – 1990 m.“, istorinė monograma „Pavargęs herojus. Jonas Degsnys trijų žvalgybų tarnyboje“.

Pagrindinius darbo šaltinius sudaro periodinių leidinių medžiaga, memuarai. Svarbiausias ir bene geriausiai leidžiantis atskleisti nagrinėjamą temą šaltinis – L. Mockūno straipsniai spausdinti „Akiračiuose“, „Metmenyse“. Paminėtini straipsniai apie L. Mockūną žurnaluose „Kultūros barai“,

„Veidas“, „Metai“. Medžiagos darbui buvo rasta laikraščiuose „XXI amžius“, „Lietuvos aidas“, „Dienovydis“. L. Mockūno pokalbiai su „Kauno dienos“, „Komjaunimo tiesos“ žurnalistais, jo amžininkų atsiminimai taip pat sudarė reikšmingą informacijos, skirtos šiam darbui, dalį.

1. Aplinkybės formavusios L. Mockūno pasaulėžiūrą.

L. Mockūnas - vienas iš tų prieškaryje Kaune gimusių vaikų, kurių atmintis spėjo sugerti Kauno pokario pabėgėlių stovyklų fragmentus ir kurių likimas tapo jų šeimos ir tėvų lemties dalimi, kurie išėjo, bet niekada neprarado ryšio su Lietuva.

L. Mockūno kelionė į JAV tipiška visai generacijai: 1944 m. su tėvais pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. atkeliavo į Filadelfiją. „Lankiau amerikietišką gimnaziją, ją baigęs, kaip ir daugelis lietuvių, įstojau studijuoti inžinierijos. Tada vyravo nuomonė, kad humanitarai greičiausiai šluos gatves kaip daugelio tėvai, buvę tarnautojai, valdinininkai, mokytojai. Svarbiausia atrodė inžinieriaus profesija. Nors buvau visiškai į tai nelinkęs, Drexelio technologijos universitete baigiau metalų inžinieriją”¹ - taip be entuziazmo vertino savo studijas L. Mockūnas pokalbyje su „Veido“ žurnaliste Vaida Samuolyte. Filadelfijoje jis bendravo su lietuviais, bet jų kolonija buvo negausi, todėl neramos sielos L. Mockūni ji greit nusibodo. Baigęs mokslus, jis išdūmė į Čikagą. L. Mockūnas apsigyveno Lietuviškoje miesto dalyje Market Parke, kur vyko įdomus socialinis gyvenimas, prasidėjęs maždaug 1959 metais ir baigęsis devintojo dešimtmečio pabaigoje. Čikaga ir Market Parkas buvo vienintelė vieta visoje Amerikoje, kur egzistavo normali lietuviško miesto visuomenė, gyvenusi viename kvartale, lietuviškos krautuvės, restoranai, barai, įvairūs klubai. „Čia galėjai jaustis normalios visuomenės nariu. Visur kitur buvo tik mažos lietuvių kolonijos“². Tai buvo savotiškos subkultūros centras, turėjęs savus posakius, slengą. L. Mockūnas puikiai pritapo prie neįpareigojančios, nevaržančios aplinkos. Market Parko lietuvių egzilio jaunimą vienijo unikali patirtis. Karas vaikystės metais, emigracija pareikalavo daug pastangų prisitaikyti, išmokti, rasti savo vietą margoje aplinkoje. Kažkur netoli 69 gatvės, dar ir šiandien vadinamos Lietuvių Plaza, lietuvių jaunimas rado savotišką užuovėją. Market Parkas buvo mikropasauliukas dideliame pasaulyje. Panašių mikropasauliukų buvo daug, tačiau anot Lietuvoje gerai žinomo išeivijos rašytojo Kazio Almeno, „Market Parkas vienas iš labiausiai vykusių. Atsidūrus

---

¹ Samuolytė V., „Ieškantis ką daryti toliau“, „Veidas“, 2002. 11. 21., Nr. 47.

² Garbaravičienė B., „Liūtas Mockūnas: kalbėti apie išeivijos mirtį būtų per daug radikalų“, „Kauno diena“, 1996. 12. 07., Nr. 287.

tokioje aplinkoje dėl būvio kovoti nebereikia – žinai, kas esi, nereikia sukti galvos kaip elgtis. Galima atsidėti kitiems dalykams. Kiekvienam pagal poreikis“³.

L. Mockūno, būsimojo literatūros kritiko ir žurnalisto, gyvenimas neblogai atsispindi rašytojo K. Almeno novelių knygoje „Gyvenimas tai kekė vyšnių“. Jos puslapiuose aidi tuometinį jaunimą kamavę klausimai, problemos. Novelės iš esmės nusakė anuometinę jaunatvišką savo kartos pasaulėjautą. „Šiandieninis jaunimėlis, šiurpinantis tėvelius ir mokytojus, kunigus ir politikus savo vakarietišku amoralumu bei apolitiškumu, pasirodys, ko gero, angeliškai kuklūs, jei prisiminsime L. Mockūno kartos lietuvaičius, studijavusius 1950 – 1960 m. įvairiuose Amerikos universitetuose ir vėliau tapusiais mokslo šviesuoliais“⁴ – rašė žurnalistas Algimantas Bučys po pokalbio su L. Mockūnu. Kitos K. Almeno novelės „Atsiskyrelis“ herojus taip pat galėtų būti L. Mockūno aplinkos jaunuolio prototipas: daug kam skeptiškas, abejingai žiūrintis į „Tėvynę“, „Tiesą“, rašomą iš didžiosios „T“, į šio krašto „daiktinę – savaitgalinę“ civilizaciją, šeimyninę laimę su nutaustančiais vaikais ir visas partijas, ideologijas bei – izmus. Jo pažiūra į Dievą – indiferencija, ne koks priešiškas nusistatymas, bet tiesiog nepajėgumas pajusti religinį momentą“⁵. Šios novelės herojus trikdė savo originalia ir nepriklausoma pasaulėjauta, būdinga ir L. Mockūno kartai, bet turi tokį privalumą kaip laisvė nuo bet kokių prietarų. „Gyvenimas kaip kekė vyšnių“ išėivijos jaunikaičiams tęsėsi tik pagal amerikietišką formulę – „nuo penktadienio penktos iki pirmadienio septintos ryto“, o visa kita – sunkus savaitinis darbas, savo mintis paverčiant rašto kirviu neiškertama rašto vertybe ne tik sau, bet visiems „Akiračių“, „Metmenų“ straipsnių rinkinių ir studijų skaitytojams“⁶.

Skeptiškas, abejingas L. Mockūno požiūris į aplinką, netrukė domėtis egzistencialistine filosofija, literatūra. Dar gyvendamas Filadelfijoje, L. Mockūnas daug skaitė: Dostojevskį, Friedrichą Nietzsche, ypač domėjosi egzistencialistais Albertu Camu, J. P. Sartre'u. Tai formavo jo, būsimojo kritiko ir žurnalisto, asmenybę. Su tėvais vykdavo nuolatiniai ginčai, nes jaunam egzistencialistų gerbėjui ilgą laiką atrodė, kad lietuvių kultūra, neturinti autorių, galinčių prilygti jo perskaitytiems korifėjams, yra nieko verta. Domėjimasis lietuvybe ir lietuvių literatūra prasidėjo tik gyvenant Čikagoj. Įpusėjęs mechanikos – inžinierijos studijas, L. Mockūnas pastebėjo, kad turi didesnę patraukimą humanitariniams mokslams. Baigęs studijas ir įsidarbines, jis pradėjo sekti savo naują polinkį studijuodamas vakarais literatūrą. Ten L. Mockūnas studijavo visa, kas jam buvo prie širdies - Eliotą,

³ Almenas K., „Paskutinis ginčas su Liūtu Mockūnu“, „Akiračiai“, 2007, kovo mėn., Nr. 3.

⁴ Bučys A., „Maišto būtinybė“, „Respublika“, 1994.09.30.,

⁵ Ten pat.

⁶ Ten pat.

Dostojevskį, L. Tolstojų, Hesse, estetikos pagrindus, absurdo teatrą, moderniuosius prancūzų romanus, įvairias kritikos teorijas. Savo autobiografijoje jis rašė: „Manau, kad toks studijų metodas, kai žmogus seka savo natūralius polinkius, yra idealiausias. Žinoma, taip studijuodamas akademinio laipsnio nepasieksi. Tačiau didžiausi gyvenimo malonumai glūdi ne akademinuose laipsniuose ar atsėdėtose įstaigoje valandose, o laisvoj gyvenimo sferoj, kada darai, ką nori“⁷.

Netrukus egzilio spaudoje pradėjo rodytis pirmieji L. Mockūno straipsneliai apie jį dominčius egzistencialistus. L. Mockūnui imponavo Alberto Camu eseistinis prancūziškas minties skaidrumas ir racionalumas, heroiška laikysena absurdo akivaizdoje. Alberto Camu galvojimuose buvo analizuojama žmogaus santykis su aplinka, bendruomene ir pačiu savimi. Šio egzistencialisto pasisakymai už individualybę ir prieš totalitarizmą, už aktyvias paieškas savyje ir kituose žmogiškojo tikrumo formavo L. Mockūno pasaulėžiūrą. „Jei žmogui yra lemta išnykti šiame pasaulyje, tai jo tikslas turėtų būti pajusti visą gyvenimo pilnatvę, jei žmogus neturi ateities, jis turi siekti intensyvios egzistencijos dabartyje“ – ši A. Camu mintis glaudžiai susišaukė su aktyviu L. Mockūno gyvenimo būdu, paieškų jį dominčiose srityse. Tarp savo draugų Čikagoje L. Mockūnas rado būrelį Alberto Camu gerbėjų. „Buvome perskaitę viską, ką parašė jis arba kas parašyta apie jį. Savo entuziastingą požiūrį į Camu ir egzistencializmą skelbėme visur ir visiems, dėl ko buvome patekę net į Vytauto Kavolio akiratį“⁸. Straipsnius apie moderniąją prancūzų prozą, egzistencialistus, L. Mockūnas pristatė ir savo trumpuose pranešimuose Santaros – Šviesos Čikagos skyriaus susirinkimų metu, mėgindamas atskleisti A. Camu ir J. P. Sartre'o filosofinių idėjų sklaidą jų literatūrinėje kūryboj. Vakarinės literatūros studijos plėtė būsimojo žurnalisto, kritiko, redaktoriaus akiratį, suteikė platesnį požiūrį vėlesniems jo rašiniams apie lietuvių literatūrą.

2. L. Mockūno kelias į lietuviybę.

Gyvendamas Čikagoje L. Mockūnas aktyviai įsitraukė į „Santaros“ veiklą, ėmė dalyvauti jos metiniuose suvažiavimuose Tabor Farmoje Mičigane. Organizacinė Santaros struktūra nebuvo didelė. Nors prijaučiančių jos veiklai, anot L. Mockūno, „būta daug, bet suskaičiuoti tiems, kurie laiko save santariečiais, pakaktų vieno žmogaus rankų ir kojų pirštų“⁹. Veikla buvo pagrįsta improvizacija, pinigų izde taip pat nebuvo. Tačiau ši organizacija išsiskyrė tuo, kad neturėjo bendros ir visiems jos nariams

---

⁷ Mockūnas L., „Autobiografija“, p. 519.

⁸ Juzovič A. ir Sakalauskaitė E. „Tautinės tapatybės problema išeivijoje“, „Kultūros barai“, 2007., Nr. 3, p., 46.

⁹ Ten pat.

privalomos ideologijos, kiekvienas turėjo teisę galvoti taip, kaip diktavo jo protas ir sąžinė. Vienu iš konkrečių Santaros tikslų buvo numatyta per kultūrinę veiklą, asmens interesų tobulėjimą, pasaulėžiūrinės diskusijas ugdyti „visuomeniškai stiprias ir žmogiškai pajėgias asmenybes (...), buvo paskelbtas Santaros šūkis „laisvo žmogaus keliu į lietuviškumą“ bei „gyvosios lietuvybės“ sąvoka, išreiškianti „galvojančios jaunosios kartos“ santykį su lietuviškumu, raginusi kelti ir skelbti tai, kas tuo metu atrodė svarbu, nauja, nors ir nepopuliaru lietuviškoje visuomenėje¹⁰“. Ši ideologija L. Mockūnui padėjo rasti kelią į lietuvybę.

Į metinius suvažiavimus Tabor Farmoje suvažiuodavo žymūs žmonės. L. Mockūnas suėjo į kontaktą su iškiliais lietuvių kūrėjais ir intelektualais – Mariūm Katiliškiu, Vytautu Kavoliumi, Jurgiu Blekaičiu, Rimvydu Šilbajoriu, Henriku Nagiu, Antanu Škėma, Vincu Trumpa ir daugybe kitų. „Po paskaitų poilsiavietėje, mediniuose nameliuose prie stiklelio iki išnaktų trukdavo neformalus pokalbiai ir diskusijos (...). Jauniems boheminkams imponavo, kaip nuoširdžiai, laisvai visi čia bendravo su jaunimu. Anot L. Mockūno, „pamažu ėmiau suprasti, kad lietuvių kultūra šio to verta – „ne pirštu daryta“, o joje besireiškia žmonės – ne vien tik hipokritiški dorovės sargai ar skystablauzdžiai aimanuotojai dėl paliktos tėvynės „bakūžės samanotos“¹¹. L. Mockūno kelyje į lietuvybę buvo labai svarbus V. Kavolio mestas šūkis, kad į savąją kultūrą reikia žiūrėti kritiškai. V. Kavolis anuomet nebuvo kažkuo labai išskirtinis, su juo buvo daug ginčytasi – neigiama jo propaguojamas liberalizmas ir keliamas „ant šakių“ egzistencializmas. Naujai suprasta lietuvybė nebuvo kokios nors paradinės, iš tautos švenčių tribūnų skelbiama lietuvybė. L. Mockūnas nuo ankstyvos jaunystės su sarkazmu ir pašaipą žiūrėjo į perdėtą patriotiškumą. Dar būnant Vakarų Vokietijos Kemteno lietuvių lageryje, L. Mockūnas jautė, kaip jame pamažu augo priešiškas vadinamajam dvasingumui ir bet kokiam etninei patriotinei butaforijai. Jis su sarkazmu ir neslepia ironija atsimena: „su bendraamžiais priklausiau skautams (...). Kareivinių kieme lietuvių vadovybė pastatė vėliavos stiebą, kryžių, pasodino gėlių. Darnios skautų gretos nužygiuodavo prie to stiebo, padėdavo vainiką „žuvusiems idėjos broliams ir sesėms“, drausmingai išsirikiuodavo ir turėdavo išklaudyti vis tas pačias lagerio bendruomenės vadų kalbas bei pagraudenimus“¹²

Įvairūs patriotiniai ritualai buvo būdingi ir emigrantams Amerikoje. L. Mockūno nuomone, lietuvybė ten buvo labai sustabarėjusi. Tautinių švenčių metu buvo kviečiamas koks kongresmenas ar burmistro atstovas, tradicinėmis frazėmis nusakomos Lietuvos pavergimo ir būtinybės ją laisvinti

¹⁰ Dapkutė D., „Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė“, Vilnius, 2002 m., p. 225.

¹¹ Mockūnas L., „Egzodo rašytojai. Autobiografijos“, Vilnius, 1994 m., p. 519.

¹² Juzefovič A. ir Sakalauskaitė E., „Tautinės tapatybės problema išeivijoje“, „Kultūros barai“, 2007, nr. 3, p. 45.

idėjos. „Tas ritualas pasidarė labai absurdiškas. Ir tas taip įsisenėjo, kad ir po nepriklausomybės daugelis dar verkė, gedėjo, kol pamažu suprato, jog Lietuva jau laisva ir reikia kažko linksmesnio“¹³ – nuotaikingai pasakojo L. Mockūnas. Taigi, galima daryti išvadą, kad lietuvių polinkis švęsti šventes su „ašara akyse“ tiesiog įgimtas ir aplinka jo negali pakeisti.

Būsimasis kritikas ir žurnalistas šmaikščiai žvelgė ir į visokiausių jubiliejų, gimtadienių, apdovanojimų papročius. Šiom L. Mockūno pažiūrom buvo artimas kultūros sociologas Vytautas Kavolis. Anot prof. E. Aleksandravičiaus, „abu buvo liberaliojo galvojimo ir padoraus veiksmo, siejančio individualiosios laisvės ir moralinio įsipareigojimo priesakus, gynėjai. Abu priklausė tam retam tipui intelektualų, kurie prisiima santūraus postamento, ant kurio padėtos kilnios idėjos įgyja tikrąją reikšmę, vaidmenį“¹⁴. Ir Vytautas Kavolis, ir L. Mockūnas savo tautinę tapatybę, lietuviškumą siejo su priklausymu specifinei egzilio kartai, kurios jie „neabsoliutindavo“. Kultūros baruose L. Mockūnas rašė: „buvo mano kartos žmonių, kurie dainavo lietuvių choruose, šoko tautinius šokius, uoliai dalyvaudavo tautos švenčių minėjimuose, žodžiu, buvo visaverčiai pradinės lietuvių bendruomenės nariai. Priklausiau liberaliajam arba santarietiškajam mano kartos sparnui, kurio požiūris į etniškąjį ir tautiškąjį lietuvių tautos paveldą yra itin kritiškas. Tačiau kritiškumas nereiškia, kad žmogus apskritai praranda tautinę tapatybę“¹⁵.

L. Mockūnas turėjo savo požiūrį ir į valstybę, kuris. Eilinius valstybės santvarkos principus jis grindė žmonių teise į lygybę, gyvybę, laisvės ir laimės siekimą. „Kas tai yra laimė, kurios žmogus siekia, - kiekvienas nusprendžia pats. Vienam tai gali būti sukurti meno šedvra, o kitam – nusidažyti plaukus rožine spalva. Nė vienos knygos neperskaitęs, tik medžiaginio pelno siekiąs buržua ir vis didesnius dvasingumo lobius kaupiąs kultūrininkas yra valstybei tiek pat svarbus, arba, geriau pasakius, nesvarbūs. Valstybė, lyg koks eismo policininkas, yra tam, kad prižiūrėtų, jog tie laimės besiekią žmonės nelaipiotų vienas kitam ant kulnų...“¹⁶.

L. Mockūno lietuviškumo samprata, egzistencinė padėtis egzilyje ypač vaizdžiai atsiskleidžia dialoge su okupuotos Lietuvos aukštu nomenklatūros tarnautoju Aleksandru Česnavičium. Žodžiai, kuriuos tada pasakė L. Mockūnas, atspindėjo ir jo kartos ideologiją: „Jūs lietuviškumą įsivaizduojate kaip kraštutinę nacionalinę ideologiją, bet mums tai yra reali žmonių grupė, su kuria mes esame surišti gyvenimiškaisiais saitais. Mes (...) atsisakome žiūrėti į tolimą ateitį, bet gyvename dabartyje. Mes

¹³ Samuolytė V., „Ieškantis ką daryti toliau“, „Veidas“, 2002.11.21, nr. 47.

¹⁴ Aleksandravičius E., „Nepavargęs herojus“, „Akiračiai“, 2007 m., kovo mėn., nr. 3.

¹⁵ Juzevič A. Sakalauskaitė E., „Tautinės tapatybės beiškant“, „Kultūros barai“, 2007, nr. 3, p. 43.

¹⁶ Ten pat.

esame „pasimetusi karta“, neįleidusi savo šaknų nei Lietuvoje, nei Amerikoje. Tačiau žinojimas, kad esame karta, bet ne paskiri žmonės, priduoja pasitikėjimo mums bei reikšmės mūsų darbams. Lietuvybė šiai kartai nėra vien tikrai kultūrinis palikimas ar prarasto rojaus vizija, kuria gyvena vyresnioji karta. Lietuvybė yra žmogiška tapatybė su savo kartos broliais. (...). Tačiau mūsų karta nėra tikrai būrys, ieškąs užuovėjos nuo svetimų vėjų. Mes esame ne vien tikrai pasimetusi, bet taip pat ir maištaujanti karta. Maištaujame prieš likimą, atėmusį mūsų kartai tvirtus tautinius pagrindus. Maištaujame ir prieš mūsų vyresnės kartos lietuviškumą bei prieš amerikietišką aplinką, kurioje nesijaučiame pilni jos nariai¹⁷. Šis L. Mockūno kartos maištas, nepasitenkinimas reiškiamas vien negatyviomis, „jokiu davimu nenugalėtos savimeilės“ formomis susilaukė aštrios Vytauto Kavolio kritikos, priskiriančios L. Mockūną ir jo bendražygius delikventams, lakstančiams prabangiais automobiliais, geriančius brangią degtinę, skaitančius knygas ir lankančius bohemiškas kavines, bet neįsijaučiantiems „žmogų nuo švelnaus kūdikio skiriančio troškimo – duoti dovaną, - dirbti išsvermingai, kad būtų padaryta tai, kas galima padaryti, - realizuoti save davimu to, kas savyje kaupiama. Jei doktrinierius pasitenkina tuo, ką jis galvoja, o buržua – tuo, ką jis turi, tai delikventas pasitenkina pačiu savo nepasitenkinimu“¹⁸. Vytautas Kavolis išvardina pavargusius būti vakariečiais: tai „kolaborantas, doktrinierius, savanaudis, biurokratas ir delikventas“, tačiau patikslina: „tikiu, kad kiekviena žmogysta turi savyje potencialą būti žmogumi, ir kad ši potenciala gali pabusti netikėtai“¹⁹. Ir jis buvo teisus. Galima tik numanyti, jog L. Mockūną greičiausiai, „pažadino“ literatūra, apie kurią įvairiuose suejimuose, kaip jis pats sako, „daug pliuropdavo“. Algimantas Mackus išgirdęs tuos „pliuropalus“, paprašė į jo redaguojamą „Margutį“ ką nors parašyti literatūros tema. Prikalbėjo. Taip prasidėjo L. Mockūno literatūros kritiko karjera.

3. L. Mockūno veikla susijusi su literatūros kritika bei žurnalistika.

Naujoji kritikų karta, kuriai priklausė ir L. Mockūnas, nebuvo saistoma vienodo amžiaus ar pažiūrų būtinybe. Ji buvo atvira ją supančiai Vakarų kultūrai ir tuometinėms naujovėms. Literatūros kritikus siejo bendras nusistatymas prieš egzilio literatūros negeroves ir kultūrinį nuosmukį. L. Mockūnas skeptiškai žiūrėjo į egzilio vyresniosios kartos literatūros kritiką, kuri, jo nuomone, buvo rašoma priebėgomis. Nepatiko L. Mockūnui ir jos visuomeniškumas, dažnai pabrėžiamas moralinis

---

¹⁷ „Šaknys“, „Studentų gairės“, 1960, nr 213.

¹⁸ Kavolis V., „Nepriklausomųjų kelias“, Vilnius, 2006 m., p. 87.

¹⁹ Ten pat.

momentas, politinis nusistatymas. Jis pasisakė prieš literatūros kritiką tarnaujančią religijai, ideologijai ar net tautai.

L. Mockūno, kaip literatūros kritiko ir žurnalisto domėjimosi, tyrinėjimų ratas buvo labai platus; jis rašė apie išeivijos visuomeninio – politinio gyvenimo aktualijas, reportažus apie keliones į Lietuvą ir įvykius išeivijoje, straipsnius apie literatūrą, istoriją, literatūros kritiką. Sudarė ir suredagavo knygas: Rimvydo Šilbajorio „Žodžiai ir prasmė“, Antano Škėmos Raštų III tomą, Vinco Trumpos „Lietuva XIX – tame amžiuje“, „Pokalbių akiračiai“, Aleksandro Štromo „Laisvės horizontai“.

Recenzuodamas knygas arba rašydamas vienu kitu klausimu, liečiančiu literatūrą, L. Mockūnas savęs nelaikė rimtu „kritiku“, labiau mėgėju ar „žurnalistu“, rašančiu literatūros reikalais, arba „reikliu skaitytoju“. Savo autobiografijoje jis rašė: „Čikagoje gali rasti lietuvių (...), kurie, išgyvenę šiame mieste per keturiasdešimt metų, retai yra buvę miesto centre. Bijo, kad važiuodami nepasiklystų (...). Panašiai buvo anuomet išeivijos periodikoje su rašančiais literatūros klausimais. Dažnas nebuvo girdėjęs apie „modernizmą“, „sąmonės srautą“, „naująją kritiką“ ar „absurdo literatūrą“, o jeigu girdėjęs, tai manęs, kad šie terminai – keiksmazodžiai arba kažkas grėsmingo, nukreipto prieš žmogaus dorovę. Pagalvojau: jeigu tokie gali autoritetingai rašyti ir būti kritikais – kodėl nepabandžius man?“²⁰. L. Mockūnas recenzuodamas visuomet rašė apie knygas, kurios jį domino. Įsivėlęs į kritiką greitai suprato, jog kiekvieno pretenduojančio į kritiką gretas, pareiga perskaityti ir susipažinti su viskuo, kas pas lietuvius išleidžiama su „literatūros“ antrašte.

L. Mockūnas aktyviai reiškėsi ir žurnalistinėje srityje. Jo darbai pirmiausia siejas su atviro žodžio mėnraščiu „Akiračiai“, kurie atliepė tuometinės naujosios kritikų kartos poreikius, puoselėjo modernius liberalizmo idealus. „Darbas „Akiračiuose“ – gryna saviveikla, jokio pelno, jokio honoraro. Dirbu iš smalsumo, iš įdomumo. Iš idėjos būtų pernelyg kilnu...“ – tašė jis „Komjaunimo tiesoje“²¹. „Akiračiai“, anot L. Mockūno, hibridas iš žurnalo ir Mėnraščio, atsirado 7 – ojo dešimtmečio pabaigoje, kai kilo reikalas palaikyti ryšius su Lietuva, su kultūros žmonėmis, iš Lietuvos atvykstančiais į Ameriką.. Vedamojo atspausdintam variante, be kitų dalykų, buvo sakoma: „Akiračiai – tai priemonė atvirai aiškintis, svarstyti ir vertinti mūsų tautos dabartį svetur ir ypač namie, Lietuvoje. Priemonė, įmanomai plačiausiuose akiračiuose apsidairant ir įvairiais požiūriais apmąstant, nuoširdžiai ir atvirai peržiūrėti bei persvarstyti mūsų darbus ir žygius, nukreiptus į Lietuvos ateitį“²². Į „Akiračius“

²⁰Mockūnas L., Autobiografija, p. 519.

²¹Razmislevičiūtė R., „Nostalgijos atšvaitai ir „Akiračiai“, „Komjaunimo tiesa“, 1989.07.04.

²²Mockūnas L., „Gimsta naujas mėnraštis“, „Akiračiai“, 1968 m., rugsėjis, nr. 2.

susibūrė gan marga publika (rašė tautininkas Vincas Rastenis, katalikas Leonardas Dambrūnas ir kiti)²³. L. Mockūnas ilgą laiką buvo šio mėnraščio administratoriumi, žurnalistu.

4. L. Mockūno kultūriniai ryšiai su okupuota Lietuva

Daugelis jaunesnių žmonių pradėjo domėtis kelionėmis į Lietuvą – be nostalgijos gimtinei, keliauti skatino ir įdomumas, ir rizika. Tarp jų buvo ir L. Mockūnas, kuris pasiaukojančiai ieškojo kelių ir ryšių su Lietuvos žmonėmis, su intelektualais. Jis priklausė liberaliai galvojančių „kultūrinio profilio žmonių“ grupei, kuriems rūpėjo pasikalbėti su tėvynėje gyvenančiais kultūrininkais, sužinoti, ką jie galvoja, skleisti vakarietiškas pažiūras, siekti abipusės dinamikos. L. Mockūnas suprato tokių santykių naudingumą, nors oponentai ir teigė, kad tokie kontaktai pasitarnaus okupacinei valdžiai. Ir vis tik tokių ryšių paieškos davė rezultatus. L. Mockūnas nepasiliko susipančiojęs praeities mąstysenoje, o žengė su laiko tėkmėje kintančių aplinkybių keliamomis problemomis.

L. Mockūnas visą gyvenimą degė aistra literatūrai, knygai, spausdintam žodžiui. Ši vidinė ugnis vertė jo namus biblioteka, o jį patį – knygnešiu. „Tik jis ne caro laikais vežė Rytprūsiuose ir Amerikoje spausdintas lietuviškas knygas per Prūsijos ir Rusijos sieną į Lietuvą, o Brežnevo ir vėlesnių TSRS gensekų laikais Amerikoje spausdintas taip pat lietuviškas knygas, laikraščius, žurnalus – per Tarybų Sąjungos sieną į tą pačią Lietuvą. Nežinau, kas daugiau tokių knygų pervežė – caro laikų knygnešiai ar L. Mockūnas su savo bendraminčiais, tačiau jeigu devintojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvoje jau buvo naujaušių ne tik Algimanto Mackaus fondo, bet ir „Ateities“ Skautų Akademikų bei kitų išeivijos leidyklų knygų, tai – visų pirma L. Mockūno ir į jį panašių nuopelnas²⁴ – taip šio entuziasto nuopelnus vertina Mykolas Drunga. Savo knygnešystės veikloje L. Mockūnas pasižymėjo uolumu, atkaklumu, išradingumu. Su linksma gaidėle jis pasakoja apie savo pirmą išvyką į okupuotą Lietuvą: „atrodė, kad ten gyvena grandinėmis sukaustyti ir grafo Monte Kristo barzdomis apžėlę vergai, kurie prakalbinti pažiūrės į tave iš siaubo paklaikusiomis akimis ir pusbalsiu pasakys: „atstok nuo manęs. Ar nežinai, kad mus seka šimtai šnipų?²⁵“. Tai toks buvo įsigalėjęs tėvynėje gyvenančio tautiečio įvaizdis, o išeiviai buvo tuo patikėję. Tikrovė pasirodė kitokia. L. Mockūno ir jo bendražygių sutikta kūrybinė

---

²³ Garbaravičienė B., „Liūtas Mockūnas: kalbėti apie išeivijos mirtį būtų per daug radikalų“, „Kauno diena“, 1996.12.07., nr. 287.

²⁴ Drunga M., „Bendražygio netekus“, „Akiračiai“, 2007, kovo mėn., nr. 3.

²⁵ Mockūnas L., Autobiografija.

inteligentija buvo pilna optimizmo, tikėjimo, kad daug kas gali keistis į gerąją pusę, o privačiuose pokalbiuose nebuvo vengiama pakeiksnoti valdžią, pasijuokti iš jos.

Masiškai gabenti į Lietuvą knygas, L. Mockūnas pradėjo su kultūrininkų ekskursijomis. Būdamas grupių vadovu ir organizatoriumi, jis įkalbėdavo kiekvieną keliaujantį būti „kultūrininku“, pervežančiu į tėvynę spausdintą žodį. Neturintiems knygų, ar nežinantiems ką vežti, L. Mockūnas jų parūpindavo iš A. Mackaus fondo aruodų, K. Keblio vadovaujamo „Ateities“ literatūros, Dr. Kazio Griniaus Fondų. Tai buvo knygos, kurių okupuotoje Lietuvoje nespausdindavo, ir ne tik lietuviškos, bet ir amerikietiškos, angliškos, vokiškos, prancūziškos – knygos, kurios oficialiai į okupuotą kraštą nebuvo įsileidžiamos. Knygos taip pat buvo siūlomos ir retiems svečiams iš Lietuvos, kurie ryždavosi šiam žingsniui. „Anuomet santariečiai Čikagoje tiesiog ieškodavo žmonių, kurie skarmalų vietoje sutiktų giminaičiams nuvežti ir vieną kitą knygą“²⁶. L. Mockūnas gabendavo ne tik leidinius išreiškiančius jo paties ideologines nuostatas, bet, būdamas tolerantiškas žmogus, paimdavo ir priešingos stovyklos atstovų spausdintą žodį (žinoma, jei tas žodis nebūdavo nukreiptas prieš jo paties asmenį).

Visiems svečiams iš užjūrio dažniau besilankantiems Lietuvoje, Sovietų saugumas duodavo pseudonimus. Jį turėjo ir L. Mockūnas – „Pirklys“, („kupec“).

Didžiausias knygų kontrabandininkų siaubas buvo Maskvos muitinė. Kad būtų galima atlikti savo misiją, reikėjo ir drąsos, ir išradingumo. Šmaikštus, šiek tiek avantiūriškas L. Mockūno požiūris į sudėtingas situacijas, jam padėdavo išsisukti keblesniais momentais. Tomui Venclovai jis yra pasakojęs, kaip Maskvos muitininkai praleido 124 knygas lietuvių kalba, kurios jie nesuprato. Liepę lygiai tiek pat išvežti ir atgal. L. Mockūnas ir išvežė, tik jau visai kitas, pirktas Lietuvoje.

Įvairios anekdotiškos, bet ne itin malonios situacijos buvo dalis nelengvo knygų gabenimo kelio, kuriame, tiesiant intelektualinio pobūdžio ryšius su Lietuva, L. Mockūnas suvaidino neabejotinai svarbų vaidmenį. Okupuotą kraštą pasiekiantys „Metmenys“, „Akiračiai“, kita Lietuvon gabenama literatūra rado stiprų atgarsį jaunesnėje literatūros ir meno kūrėjų kartoje, naujai besiskleidžiančioje lietuviškoje intelektualinėje aplinkoje. L. Mockūnas atsimena: „Malonu buvo, kai 1981 m. pavasarį užsukęs į M. Mažvydo biblioteką ką tik iš specfondo išimtų knygų stirtoje radau ne vieną knygą su savo kadaise uždėtu personaliniu štampu“²⁷. Deja, daugelis išėivijos žmonių į šią veiklą žiūrėjo skeptiškai.

---

²⁶ Mockūnas L., „Prisiminimai apie paskendusį laiką. Knygų keliai į Lietuvą“, „Akiračiai“, 1993, nr. 6.

²⁷ Ten pat.

Nuo literatūros link istorijos. L. Mockūno mokslinė studija „Pavargęs herojus. Jonas Degsnys trijų žvalgybų tarnyboje“.

L. Mockūnas niekada nebijojo atsisakyti jau pabodusios veiklos ir imtis to, kas įdomu. Taip literatūros pomėgį pakeitė domėjimasis istorija. Tą paskatino ir pažintis su Lietuvos istorikais. Nuo literatūros link istorijos L. Mockūnas pasuko apie 1990 metus. L. Mockūnas nelaikė savęs nei rimtu kritiku, nei rimtu istoriku. Jis kukliai pastebėjo: „Turiu prisipažinti, kad nesu istorikas, tik istorijos mėgėjas. Esu įsitikinęs, kad kiekvienas žmogus, save laikęs bet kurios tautinės grupės nariu, privalo jos istoriją kuo geriausiai pažinti. Todėl ir aš, skatinamas pareigos ir pomėgio, skaitau vias man prieinamas knygas, liečiančias Lietuvos istoriją“²⁸. Savo straipsnyje „Ar galima pasimokyti iš istorijos“ jis rašė: „Praeitį mus veikia psichologiškai, joje išvelgti pasikartojimai arba dėsningumai kelia mummyse viltį išvengti praeities klaidų, patobulinti ateities įvykių raidą“²⁹. Kitame savo straipsnyje „Gera pradžia“ jis pabrėžė, kad „istorija nėra absoliuti tiesa, bet tik apibendrinimas, pagrįstas žinomais faktais. Šis apibendrinimas turi būti nuolat išbandomas naujai rasta informacija, lyginamas su naujomis istorinio įvykio interpretacijomis, nepaisant, kiek skirtingos būtų tos interpretacijos nuo ligšiolinių apibendrinimų. Kitaip istorija degeneruos į dogmą – pavirs stabu“³⁰. L. Mockūnas buvo prieš sakralizuotą – mistifikuotą istoriją, prieš savo istorijos ir jos veikėjų pudravimą ir lakavimą, kad viskas atrodytų, kaip amerikiečiai sako, išpūdingiau už patį gyvenimą. Nepatiko jam ir lietuvių sąmonėje išsisknijęs herojų – stabų garbinimas, tų stabų užkėlimas ant pjedestalo ir jų klaidų, žmogiškų silpnųjų nepripažinimas. L. Mockūnas buvo prieš „juodas ir „baltas“ spalvas – pasak jo, gyvenimas yra pilkas, o kai jame ką nors pernelyg sureikšminame, atsiranda „juoda“ ir „balta“. Be to, bandant ieškoti kelių ir sprendimų, kuriuos diktuoja protas, ir nebijant suklysti, kur kas įdomiau gyventi“³¹.

Tokios L. Mockūno principinės mintys atsispindi ir jo pagrindinėje mokslinėje studijoje – monografijoje „Pavargęs herojus. Jonas Degsnys trijų žvalgybų tarnyboje“. Rimčiau domėtis šia liagendine ir perdėm mįslinga asmenybe L. Mockūnas pradėjo apie 1990 metus, kai tapo labiau prieinama Lietuvoje užslaptinta archyvinė medžiaga. Paveiktas istoriko Egidijaus Aleksandravičiaus entuziastingo palaikymo, L. Mockūnas ėmėsi knygos rašymo. „Oi bus bomba!“ – juokėsi autorius su

²⁸ Mockūnas L., „Stebuklinga istorija. Ko Šapoka ir Ivinskis nežinojo“, „Akiračiai“, 1985, nr. 10.

²⁹ Mockūnas L., „Ar galima pasimokyti iš istorijos?“, „Akiračiai“, 2001m., nr. 7.

³⁰ Mockūnas L., „Gera pradžia“, „Akiračiai“, 1996m., nr. 10.

³¹ Garbaravičienė B., „Liūtas Mockūnas: kalbėti apie išeivijos mirtį būtų per daug radikalų“, „Kauno diena“, 1996.12.07, nr. 287.

jam būdingu šmaikštumu, ir buvo visiškai teisingas. Knyga sukėlė didelį skaitytojų susidomėjimą, kontraversiškus mokslininkų vertinimus, didelę nuomonių įvairovę, aštrias diskusijas. Anot E. Aleksandravičiaus, L. Mockūnui po knygos išleidimo teko ir laurų vainiką užsidėti, ir kartybės nuodų taurę išgerti. Tik po knygos pasirodymo Kęstutis Girnius savo recenzijoje – straipsnyje „Žmogus, kuris pavargo taip ir netapęs herojumi“ išreiškė nuomonę, jog knyga „permirkusi ideologinių kovų ir antipatijų, klestėjusių prieš 50 metų“³². L. Mockūnas į tai atsakė: „Jeigu po LAF‘o skilimo 1941 metų rudenį atsirado kelios viena kitai priešiškos lietuvių rezistencijos grupuotės, pasiryžusios progai pasitaikius, politine prasme viena kitai perkąsti gerklę, kodėl gi autoriui, užuot vaidinusiame ant Olimpo kalno sėdintį visažinį ir objektyvų išminčių, neparodžius anuometinio konflikto skonio su visomis tikromis ir tariamomis niekšsystemis(...)“³³. Nuomonių apie L. Mockūno istorinį veikalą buvo ir daugiau. Petras Katinas savo straipsnyje „Ar vien tik Judo istorija“ išreiškė nuostatą, kad „vargu ar vertėjo gadinti popierių ir taip puošniai išleisti minėtą knygą apie tėvynės išdaviką Joną Deksnį, ypač akcentuojant, jog tas dirbo „trijų žvalgybų tarnyboje“³⁴. Suprantama, moksliniu požiūriu šis veikalas negali būti ypatingai vertingas, bet tai yra puikus to laiko tautos padėties, partizaninio judėjimo platesnio, empiriškai pagrįsto konteksto atskleidimas. Knygoje sudėta gausybė prisiminimų, nuomonių, versijų, krūva privačių ir archyvinių dokumentų. Autorius aprašydamas įvykius, atskiria savo komentarus ir prielaidas nuo to kas laikytina įmintais dalykais, išlieka objektyvus, neperšantis savo nuomonės. Į visus klausimus susijusius su morale, gyvenimo, kovos, heroizmo prasme paliekama galimybė atsakyti pačiam skaitytojui. Aprašomi pagrindinio herojaus Jono Degsnio nuotyčiai inspiruoja apmąstymus susijusius su klausimu, ar verta prisiminti ir žinoti viską, kas praeityje atsitiko, ar tik atsiminti, kas patrauklu?

L. Mockūnas savo knygoje aprašė liūdną pagrindinio herojaus Jono Degsnio nuopolio istoriją. Tai buvo žmogus, „kuris savo jaunystės metus paskyrė Lietuvos laisvės kovai, o įkliuvęs į sovietų saugumo rankas senatvės metus praleido kaip dvigubas agentas ir KGB bendradarbis. Joną Deksnį Algirdas Greimas pavadino „Pavargusiu herojumi“, išdavusiu jaunystės idealus, atsisakiusiu herojiškos veiklos ir ėmusiu bendradarbiauti su mirtinu priešu. Pirmąją Jono Degsnio gyvenimo pusę galima būtų pavadinti herojine istorija, antrąją – visiška priešingybe: nuo tos akimirkos, kai jis papuolė į sovietų rankas, prasidėjo kitas Jono Degsnio gyvenimo etapas. „Smūgis į pakaušį, į burną įgrūsta

³² Garbaravičienė B., „Liūtas Mockūnas: kalbėti apie išeivijos mirtį būtų per daug radikalų“, „Kauno diena“, 1996. 12. 07., nr. 287.

³³ Mockūnas L., „Šioks toks sielvartas ir viena kita abejonė“, „Naujas židinys – Aidai“, 1999m., nr. 5 – 6.

³⁴ Katinas P. „Ar vien tik Judo istorija?“, „XXI amžius“, 1997.09.17., nr. 70.

cigaretė ir 1940 metų tardymų prisiminimas. Neapykanta partizanui Lukšai, išprovokavusiam jo kelionę į Tėvynę, neapykanta vlikininkams, nė karto kaip jis nerizikavusiems ir nesiaukojusiems. Neapykanta krikdemams, kalusiems į galvas mitus apie Kainą ir mirtį ant Kryžiaus³⁵. Užteko trijų dienų, kad Jonas Degsnys iš herojaus taptų išdaviku ir trijų mėnesių, kad pradėtų „didžiuotis jam patikėto „darbo“ sudėtingumu ir atsakingumu“³⁶. Pagrindinio herojaus nuopolis kupinas vidinių prieštaravimų, abejonių, bandymų pateisinti savo veiksmus, lieka daug svarstymų keliančiu faktų. Anot L. Mockūno, : „Bandyti Joną Deksnį suprasti kaip žmogų galėtų nebent koks nors Jon Le Carre ar kitas guvaus proto ir lakios vaizduotės rašytojas“³⁷. Taigi, knygoje L. Mockūnui beliko aptarti, ką Deksnys išdavė, kaip jis tą padarė ir kokie buvo padariniai.

Skaitant šią knygą atsiskleidžia daugelis svarbių paties L. Mockūno asmenybės bruožų. Kiekvienas tekstas kalba ne tik apie narstomą problemą, bet ir apie patį autorių. „Pavargusiame herojuje“ nėra nei angeliškai baltų, nei šėtoniškai juodų veikėjų. Visi yra skirtingo pilkumo, margumo, drumstumo. Jie pasmerkti gyventi tragiškų aplinkybių draskomoje Lietuvoje ir su jos likimu susijusiame pasaulyje.“³⁸.

L. Mockūnas prisipažino, kad knygos rašymo metai buvo patys maloniausi gyvenime, nes dirbo tai, kas patiko, ką įdomu buvo daryti. „Reikia pripažinti, kad ši (...) knyga apie Degsnį viena stipriausių ir geriausių knygų apie sovietmetį dabartinėje lietuvių istoriografijoje ir politiniuose moksluose, pasirodžiusių po nepriklausomybės atgavimo“³⁹.

Slenkant laikui L. Mockūno požiūris į daugelį dalykų keitėsi. Jis pripažino, kad žmonių ir jo paties požiūris į praeities įvykius nuolat kito. Tai kas atrodė prasminga ir aktualu, laikui bėgant ėmė atrodyti visai kitaip: „vežėme knygas į Lietuvą, kad pravertume žmonėms langą į Vakarus. Dabar langai ir durys į Vakarus atidaryti. Lietuvoje išleidžiama nuostabiausių knygų, bet korupcija ir sovietinis raugas valdžioje ir akademinėje visuomenėje klesti. Ar tas neverčia ironiškai nusišypsoti? Perfrazuojant Shakespeare'ą, galima sakyti: žmogaus gyvenime yra daug triukšmo, įniršio, veiklos, kurie mažai ką reiškia arba nieko nereiškia“⁴⁰.

³⁵ Gaškaitė N., „Tarp idealų ir ambicijų“, „Dienovidis“, 1996.11.01., nr. 43.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Samuolytė v., „Ieškantis, ką daryti toliau“, „Veidas“, 2002.11.21, nr. 47.

³⁸ Aleksandravičius E., „Nepavargęs herojus“, „Akiračiai“, 2007m., kovo mėn., nr.3

³⁹ Dapkutė D., „Skatinimas perkainuoti vertybes“, „Nelygegiačios paralelės.Liūtas Mockūnas“, Vilnius, 2007m., p. 19

⁴⁰ Juzefovič E. ir Sakalauskaitė E., „Tautinės tapatybės problema išeivijoje“, „Kultūros barai“, 2007 m., nr. 3.

Išvados

Maištingąją L. Mockūno kartą daug kas, ir jie patys vadino „pasimetusia“, „beiliuzine“, „vyresniųjų nesuprantančia“, „į žemę neįaugusia“, „nudžiūvusios šakos“ generacija ir pan. L. Mockūnas įrodė, kad jaunatviškas maištas gali baigtis ne tik įspūdinga jaunatviška karjera, bet ir istorine savo patriotinės misijos pergale jau laisvoje Lietuvoje. Šios misijos esmė – gausus, reikšmingas indėlis į raštiją, mokslo darbus, įvairiomis temomis parašytus veikalus.

L. Mockūno suartėjimas su lietuvių vyko palengva. Suartėjęs su iškiliaisiais egzilio kūrėjais, jis pamažu subrendo ir įvertino lietuvių kultūros reikšmę.

Viena svarbiausių L. Mockūno intelektualinės veiklos sričių - literatūros kritika. Nuo Vakarų literatūros pristatymų ir apžvalgų pasukęs link lietuvių literatūros analizės, jis pateikė netikėtų įžvalgų, pastebėjimų. Nemažiau svarbi L. Mockūno žurnalistinė veikla susijusi su „Akiračių“ leidyba. Jis siekė, kad šis atviro žodžio mėnraštis būtų atgaivintas Lietuvoje. Tai buvo rizikingas, bet sėkmingas žingsnis.

Jo išskirtinė pilietinė drąsa bendraujant su Lietuvos žmonėmis tarybiniais laikais daliai išsivijios buvo psichologiškai nepriimtina. Tuo tarpu L. Mockūnas buvo vienas iš tų žmonių, kurie žvelgė kur kas giliau ir matė tokio bendravimo svarbą ir net būtinybę. Jis visada pabrėždavo nuostatą, kad į daug ką reikėtų žiūrėti ne kritiškai, bet kūrybiškai, tolerantiškai vertinti neigiamus aspektus ir ieškoti juose teigiamų dalykų.

L. Mockūnas visą gyvenimą dalinosi su visuomene savo istorine patirtimi, atradimais, naujom įžvalgom, žiniomis šioje srityje. Jo knyga „Pvargęs herojus“ yra geriausias to laiko tautos padėties, partizaninio judėjimo platesnio, empiriškai pagrįsto konteksto atskleidimas.

Naudota literatūra:

1. Dapkutė D., „Lietuvių išeivijos liberaliosios srovės genezė“, Vilnius, 2002 m.
2. Kavolis V., „Nepriklausomųjų kelias“, Vilnius, 2006 m.
3. Mockūnas L., „Egzodo literatūros atšvaitai“, Vilnius, 1989 m.
4. Mockūnas L., „Egzodo rašytojai. Autobiografijos“, Vilnius, 1994 m.
5. Mockūnas L., „Pavargęs herojus. Jonas Degsnys trijų žvalgybų tarnyboje“, Vilnius, 1997 m.

Naudoti šaltiniai:

1. Aleksandravičius E., „Herojų nuovargis ir skurdas“, „Kauno diena“, 1997.08.09., nr.185.
2. Aleksandravičius E., „Nepavargęs herojus“, „Akiračiai“, 2007 m., kovo mėn., nr. 3.
3. Almenas K., „Paskutinis ginčas su Liūtu Mockūnu“, „Akiračiai“, 2007m., kovo mėn.,nr. 3.
4. Bučys A., „Maišto būtinybė“, „Respublika“, 1994.09.30.
5. Dapkutė D., „Skatinimas perkainuoti vertybes“, „Nelygiagretės paralelės. Liūtas Mockūnas“, Vilnius, 2007 m.
6. Drunga M., „Bendražygio netekus“, „Akiračiai“, 1993 m., kovo mėn., nr. 3.
7. Garbaravičienė B., „Liūtas Mockūnas: kalbėti apie išeivijos mirtį būtų per daug radikalų“, „Kauno diena“, 1996. 12. 07., nr. 287.
8. Gaškaitė N., „Tarp idealų ir ambicijų“, „Dienovidis“, 1996. 11. 01., nr. 43.
9. Girnius K., „Žmogus, kuris pavargo taip ir netapęs herojumi“, „Naujas židinys – Aidai“, 1998 m., nr. 7 – 10.
10. Juzovič A., Sakalauskaitė E., „Tautinės tapatybės problema išeivijoje“, „Kultūros barai“, 2007 m., nr. 3
11. Katinas P., „Ar ne tik vieno Judo istorija?“, „XXI amžius“, 1997. 09. 17.
12. Mockūnas L., „Albert Camus – moralistas“. Pranešimas skaitytas Santaros Čikagos skyriaus susirinkime 1963 m.
13. Mockūnas L., „Ar galime pasimokyti iš istorijos“, „Akiračiai“, 2001 m., nr. 7.

14. Mockūnas L., „Gera pradžia“, „Akiračiai“, 1996 m.,
15. Mockūnas L., „Gimsta naujas mėnraštis“, „Akiračiai“, 1968 m., rugsėjo mėn., nr. 2.
16. Mockūnas L., „Įvadas barų istorijai“. Ranktaštis.
17. Mockūnas L., „Prisiminimai apie paskendusį laiką. Knygų keliai į Lietuvą“, „Akiračiai“, 1993 m., nr. 6.
18. Mockūnas L., „Su slidinėtojis Kaukaze“, „Akiračiai“, 1991 m., nr. 9.
19. Mockūnas L., „Stebuklų istorija. Ko Šapoka ir Ivinskis nežinojo“, „Akiračiai“, 1985 m., nr. 10.
20. Mockūnas L., „Šioks toks sielvartas ir viena kita abejonė“, „Naujasis židinys – Aidai“, 1999m., nr. 5 – 6.
21. Razmislevičiūtė R., „Nostalgijos atšvaitai ir „Akiračiai“, „Komjaunimo tiesa“, 1989. 07. 04.
22. Samuolytė V., „Ieškantis ką daryti toliau“, „Veidas“, 2002. 11. 21., nr. 47.
23. „Šaknys“, „Studentų gairės“, 1960m., nr. 213.